

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(38)"652"

DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283754

Олег ПЕТРЕЧКО

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (o.petrechko@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5535-3730>

Галина ГРИЦЕНКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (grycenko84@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ

Рецензія на посібник:

Ставнюк Віктор. Історія Давньої Греції : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернівці : «Місто», 2022, 552 с.

Історія Давньої Греції перебувала у полі наукових зацікавлень не одного покоління учених-дослідників. Адже, антична доба – період значних змін в історії людства, період народження нових форм суспільного й культурного життя. Попри це через свою багатоаспектність низка питань потребують подальших наукових студій.

© Олег Петречко, Галина Гриценко, 2023

Водночас особливо необхідними вважаємо підготовку та публікацію комплексних навчальних посібників, які повинні на основі сучасних наукових досліджень різних аспектів давньогрецької історії сформувати цілісне уявлення про історію Давньої Еллади як складової частини античної греко-римської цивілізації.

У 2022 р. знайом українським істориком, доктором історичних наук, професором, завідувачем кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету Київського національного університету імені Івана Франка, заслуженим працівником освіти України Віктором Ставнюком було підготовлене нове видання навчального посібника «Історія Давньої Греції». Автор на основі аналізу значної кількості документальних джерел і спеціальних досліджень розкриває зміст основних (крито-мікенського, полісного та елліністичного) етапів історії стародавньої Греції.

Книга добре структурована і складається зі Вступу і п'яти великих розділів, які, своєю чергою, діляться на 23 глави.

В основі роботи – цивілізаційний підхід: від часу виникнення, розквіту і падіння перших паростків цивілізації на островах Кікладського архіпелагу Егейського моря та в довколишньому просторі Східного Середземномор'я назагал (включно з островом Критом) до входження елліністичного Єгипту до складу Римської держави.

У Передмові (Від автора, с. 3–4) коротко зауважується мета посібника, історія його написання, а також авторське розуміння сутності античної цивілізації, складовою частиною якої була цивілізація давньогрецька. Визначальною рисою цієї цивілізації за часів її найвищого розквіту є, на думку автора, (... не рабство, як це зазвичай і дуже несправедливо вважається, а свобода: свобода не підданого деспотичної, відірваної від нього влади, а вільного громадянина у вільній державі, яку він сам і уособлює; свобода вільного виробника і вільного підприємця, який вільно розпоряджається умовами і результатами своєї праці; свобода творчої особистості, яка, властиво, і уможливила «грецьке диво» — народження всіх наук і всіх мистецтв» (Від автора, с. 3–4). Не впадаючи в беззастережний європоцентризм, проф. Ставнюк далі зауважує:

«... накопичення знань у процесі всіх життєвих, екзистенційних практик товаришує історії людства назагал; перші начатки наукових знань, з'являються, очевидно, у межах великих цивілізацій Давнього Сходу, але рівня теоретичного осмислення і впорядкування, рівня науки ці знання сягають на Заході, у Давній Елладі» (Від автора, с. 4).

У Вступі, який складається з чотирьох глав, автором розкрито значення античного періоду для розвитку людства (Глава 1, с. 5–6); природо-кліматичні умови Еллади (Глава 4, с. 40–42), хронологічні та територіальні межі історії греко-римської цивілізації (с. 7–8); пояснено загальні характерні риси античності та специфічні особливості її розвитку у порівнянні зі старосхідними (с. 9–13); ознайомлено з історією виникнення і розвитку перших державних утворень на території Стародавньої Греції (Глава 2–3); проаналізовано характерні риси внутрішньої соціально-політичної організації античних цивілізацій; класифіковано та характеризовано соціальні явища і процеси; відзначено особливості античної культури (с. 14).

Наступні п'ять розділів підручника хронологічно пов'язані між собою, кожен складається з декількох параграфів, послідовність яких видається логічною й обґрунтованою. Кожен розділ книги є зв'язним продовженням попереднього блоку. Матеріал викладено на підставі проблемно-хронологічного підходу. Основна увага була приділена політичній історії Греції.

У першому розділі «Мінойсько-ахейська (крито-мікенська) цивілізація в II–III до Р. Х.» (с. 45–72) істориком простежено особливості дослідження першої мінойсько-ахейської цивілізації. «Палацові комплекси, письмові джерела, міфологічна традиція та реалії гомерівських поем – все це дозволяє констатувати факт поступового утворення та існування протягом III–II тис. до Р. Х. на території Егеїди та Балканського півострова першої цивілізації...» (с. 47). Автор ознайомлює з цивілізацією острова Крит, з історією Мікенської Греції та причинами занепаду ахейських держав.

Після загибелі мінойсько-ахейської цивілізації нова цивілізація в Греції ґрунтується на принципово нових засадах. «Її осередками стають уже не палацові комплекси, а громадянські общини – поліси, що виростають з общинних

поселень XI–IX ст. до Р. Х.» (с. 74). Саме другий розділ посібника розкриває гомерівський період (с. 74–92). Історик відзначає, що сьогодні досить уживаною залишається назва традиційна – «гомерівський період», оскільки при його вивченні спираються на такі визнані джерела, як поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея». Зокрема він приділив значну увагу дослідженню «гомерівського питання», в основі якого, за твердженням автора, покладена суперечлива антична традиція щодо самого Гомера, його біографії та творчості (с. 74).

Не менш цікавим є третій розділ «Греція в архаїчний період. Утворення античного грецького поліса» (с. 93–193), де автор виділяє кілька великих проблем: перша – колонізація Середземного і Чорного морів (Велика грецька колонізація), друга – «Старша» тиранія («Старшою» тиранія архаїчного періоду називається на відміну від «молодшої», що виникла в епоху пізньої класики (IV ст. до Р. Х.)), третя – формування грецького поліса, четверта – виникнення перших законодавств, які оформили новий державний устрій.

Значну увагу привертає розділ «Греція класичної доби. Розквіт грецької полісної цивілізації» (с. 196–394). Цей не дивно – класичний період став часом розквіту античної грецької цивілізації, в усіх її найважливіших виявах. Тут Віктор Ставнюк формує уявлення про Греко-перські війни, стратегію й тактику воюючих держав; характеризує перебіг і наслідки воєн, Марафонської та інших знакових для цієї війни битв, перебування Перікла на чолі афінської демократії.

Історик застосовує та пояснює на прикладах поняття: «демократія», «права і обов'язки громадянина». «Економічна свобода й незалежність виступають необхідною умовою постійного відтворення громадянина як повноправного члена громадянського колективу» (с. 197).

Значну увагу автор приділяє опису діяльності видатних діячів; повсякденного життя і традиції афінян, порівнює устрій та повсякдення Спарти й Афін, спосіб життя і виховання спартанців та афінян; проаналізована криза полісної системи після Пелопоннеської війни, наслідки якої проявилися майже у всіх сферах життя давньогрецького суспільства.

Останній період історії Еллади представлений у розділі V «Елліністичний етап в історії Давньої Греції» (с. 395–535). Період еллінізму в античній Греції розпочинається в останній третині IV ст. до нашої ери (скрізь по тексту автор використовує термін «до Різдва Христового», «до Р. Х.») й закінчується в останніх десятиліттях I ст. до нашої ери, коли країну завоювали римляни. Це епоха воєнної, економічної та культурної експансії еллінського світу на схід що створила той ґрунт, на якому значною мірою зростатиме й культура Римської імперії.

Змістове наповнення рецензованого посібника дає підставу для висновку про масштабність реалізованого автором завдання, яке включає пошук, систематизацію та аналіз великого масиву фактологічного матеріалу. А вдало підібрані рідкісні (а подекуди й унікальні) світлина історичних постатей та подій тогочасних періодів, історичні карти доповнюють уявлення читача про історію стародавньої Греції як складової і водночас початкової частини античної греко-римської цивілізації. У книзі простежується багато імен, назв, термінів та навіть цілих фраз давньогрецькою мовою. Дано оцінку ролі історичних постатей, діяльність яких суттєво вплинула на перебіг історичних подій на теренах Стародавньої Греції, яка займає унікальне місце в історії людства.

Принагідно можна сказати, що не зайвим у такому навчальному посібнику був би й термінологічний словник.

Загалом книга «Історія Давньої Греції» відзначається високим науковим рівнем, написана доброю українською мовою і може бути корисною не лише студентам та викладачам закладів вищої освіти, але й науковцям, історикам, всім, хто цікавиться історією давніх цивілізацій.

*Рецензія надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Рецензія рекомендована до друку 17.04.2023 р.*

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Збірник наукових праць Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Серія Історія. Випуск 12/54 (2023)

Головний редактор **Юрій Стецик**
Технічний редактор **Галина Гриценко**
Коректор **Олександр Голубєв**

Підписано до друку 18.05.2023 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 20,50. Тираж 50. Замовлення № 104.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво субєкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

PROBLEMS OF HUMANITIES

a collection of scientific articles

Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University

History Series. Issue 12/54 (2023)

Editor-in-chief Yuriy Stetsyk
Technical Editor Halyna Hrytsenko
Corrector Oleksandr Golubev

Signed for printing on 18.05.2023. Format 60x84/16. Offset paper.
Times New Roman Font. Digital printing. Printers sheet 20.50.
Circulation 50. Order № 104
Printed from the finished original layout.

"Helvetica" Publishing House
65101, Ukraine, Odessa, Inglezi Street, 6/1
Telephone: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Certificate of the subject of publishing
DK № 6424 dated October 4, 2018